

Є. В. Костик,

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Автор статті аналізує проблему формування соціокультурної компетенції студентів у процесі вивчення іноземної мови на немовних факультетах вищих навчальних закладів. Розглядає вплив іношомовної комунікативної культур на особливості вивчення іноземної мови з погляду лінгвокраїнознавчого аспекту.

Ключові слова: іноземна мова, соціокультурна компетенція, комунікативна культура, комунікативна компетенція.

STUDENTS' SOCIAL-CULTURAL COMPETENCE FORMATION AT THE CLASSES OF FOREIGN LANGUAGE

The problem of students' social-cultural competence formation in the process of foreign language study on the unspecialized faculties in higher educational institutions is analyzed. The influence of foreign communicative culture and features of foreign language study from point of linguistic-cultural aspect are considered in the article. It is determined that the social and cultural competence is regarded as a part of communicative competence. It is shown that the formation of communicative competence is inextricably linked with both social-cultural and linguistic knowledge. Foreign-language socio-cultural competence should be considered as an integrated system, which is interrelated structural components: geographic (knowledge about the people, the media language, its national character, especially the life, customs, traditions, culture), linguistic-cultural (knowledge of language units, comprising national-cultural component semantics, according to social-speech situations) and sociolinguistic competence (knowledge of the national speech etiquette and nonverbal behavior). The author proves that among most effective ways of students' social and cultural competence formation are: usage of authentic texts; periodic monitoring of knowledge and skills that make up the content of social and cultural competence; restructuring of foreign language learning process, spending training time to study the features of speech etiquette.

Key words: foreign language, social-cultural competence, communicative culture, communicative competence.

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Автор статьи анализирует проблему формирования соціокультурной компетенции студентов в процессе изучения иностранного языка на нефилологических факультетах высших учебных заведений. Рассматривает влияние иноязычной коммуникативной культуры и особенности изучения иностранного языка с точки зрения лингвострановедческого аспекта.

Ключевые слова: иностранный язык, соціокультурная компетенция, коммуникативная культура, коммуникативная компетенция.

Сьогодні вимагає від вищої школи підготовки не просто висококваліфікованих випускників, а й фахівців із високим рівнем інтелектуального й духовного розвитку, національно свідомих громадян-патріотів, носіїв нових соціальних цінностей. Ця проблема набуває особливого значення, зважаючи на вимогу виховання багатомовної полікультурної особистості. Для сучасного фахівця надзвичайно важливою ознакою професіоналізму є вільне володіння не лише рідною, але й іноземною мовою, застосовуючи при цьому фахову лексику на професійному рівні. Внаслідок цього, формування соціокультурної компетенції у студентів на заняттях з іноземної мови має бути пріоритетним завданням професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця.

Аналіз наукової літератури дозволяє зазначити, що вказана проблема знайшла певне висвітлення у дослідженнях сучасних науковців. Заслужують на увагу наукові праці, що присвячені теоретичному та практичному обґрунтуванню соціокультурної компетенції та духовно-культурного розвитку студентів у процесі вивчення іноземної мови [2-10]. Проте, недостатньо досліджено питання соціокультурної компетенції студентів на заняттях із іноземної мови на немовних факультетах вищих навчальних закладів.

Мета статті полягала у дослідженні та аналізі соціокультурної компетенції студентів у процесі вивчення іноземної мови на немовних факультетах вищого навчального закладу.

Основною метою навчання іноземної (англійської) мови у педагогічному університеті є досягнення студентами практичного володіння цією мовою, тобто підготовка студентів до спілкування (усного та письмового) англійською мовою. Практичне володіння іноземною (англійською) мовою потребує наявності таких умінь в різних видах мовленнєвої діяльності, які після закінчення курсу навчання надають можливості: читати неадаптовану літературу за фахом для отримання необхідної інформації; брати участь в усному спілкуванні іноземною (англійською) мовою за обсягом матеріалу, який передбачений програмою.

У процесі досягнення цієї практичної мети реалізуються загальноосвітні та виховні завдання навчання мови: вони повинні підвищити загальноосвітній рівень студентів, розширити їх кругозір.

Навчання іноземної мови розглядається як самостійний курс. З приводу цього Т. Котченко визначає навчання як процес передачі молодому поколінню культури в повному обсязі. Спільний культурний фонд стає надбанням особистості завдяки поступовому отриманню його складовими: фізична, музична, естетична культура [5, с. 173]. Зокрема, іноземна мова, незалежно від спеціальності, яку здобуває студент, є безпосереднім носієм культури країни, мова якої вивчається студентом. На думку О. Ларіонової, соціокультурний компонент змісту навчання іноземної мови має трактуватися як система знань, вмінь і навичок, оволодіння якими забезпечує розвиток іношомовної соціокультурної компетенції студентів, формування світогляду, моралі і поведінки, підготовку до суспільного життя в багатокультурному суспільстві [6]. Тому іноземна культура, як кожний вид культури, складається із чотирьох складових: знання про функції, культуру, способи опанування іноземною мовою, як засобом спілкування; навчальні та мовні навички – досвід використання знань; уміння здійснити усі мовні функції; мотивація – досвід, звернений до системи цінностей особистості.

Проте сьогодні цінності студентської молоді цілком відрізняються від тих, які були раніше. Переорієнтування навчально-виховного процесу з авторитарного на партнерський допоможе у співпраці всім учасникам такого процесу. Взаємодію викладача та студента можна розглядати як прийом, направлений на забезпечення спілкування один з одним. Цим самим породжуючи у них такі якості, як моральність, толерантність, самостійність, дисциплінованість, активність, гуманізм тощо.

Вивчення іноземної мови студентами немовних факультетів повинне відповідати потребам міжнародного спілкування (комунікації). Адже, іноземна (англійська) мова посідає перше місце серед інших мов, що вивчаються в Європі та й у всьому світі загалом, і тому вона є важливим засобом комунікації.

Комунікація може бути ефективною лише за умови знання специфічних культурних чинників іноземної мови. Культурні цілі при вивченні іноземної мови досягаються не за рахунок відомих творів письменників, художників і музикантів, а спрямовані на знайомство зі способом життя, віросповіданнями, сприйняттям, зв'язками і громадськими установами. Мова відображає всі ці аспекти культури [7]. Порівняння рідної культури з іноземними через різноманітність сприяє встановленню універсальної доцільності людського суспільства.

У сучасних умовах комунікативна культура практично незначуща, якщо вона не підкріплена високими духовними особистими якостями самого педагога, його моральною зрілістю. Мова – засіб спілкування з іншими людьми. Уміння володіти іноземною мовою розглядається не тільки як здобуття переваги з інструментальної точки зору, оскільки збільшуються можливості спілкування особистості, але як дійсне культурне й особисте її збагачення. Це означає, що гуманітаризація процесу засвоєння іноземної мови допоможе утвердити в свідомості та поведінці студентської молоді норми і правила загальнолюдської моралі, які базуються на загальнолюдських цінностях.

Формування загальнолюдських цінностей у процесі вивчення іноземної мови дозволяє використовувати культурологічний потенціал іноземної мови; задіяти комунікативний механізм освітнього процесу іноземної мови; спиратися на діалогічність сучасного навчання іноземної мови; урахувати психолого-педагогічні особливості студентської молоді, які вивчають іноземну мову, для підбору соціально-адаптованих методів і форм навчання; упроваджувати суб'єкт-суб'єктне навчання [10] на основі духовно-культурних цінностей. Таким чином, на думку В. Вертегел, соціальне замовлення передбачає не тільки формування в тих, хто навчається, необхідних іншомовних навичок та вмій, але й ознайомлення через мову з культурою країни, її традиціями, історією та сучасністю, що неможливе без висвітлення морально-духовних ідей певного суспільства на різних етапах його розвитку [2, с. 299].

Сучасний викладач іноземної мови у вищому навчальному закладі повинен володіти професійними знаннями, які допоможуть виховувати духовні цінності у студентської молоді: основних положень загальнодержавної політики у галузі вузівської освіти, у тому числі з навчання іноземним мовам; системи мови та основних лінгвістичних і лінгводидактичних категорій, а також історії, культури, сучасних проблем країни, мова якої вивчається; основних закономірностей процесу навчання, у тому числі навчання іноземній мові, а також змісту й особливостей усіх компонентів цього процесу: цілей, методів, засобів тощо; психології особистості студента, сфер його інтересів і схильностей; змісту програми з навчання іноземним мовам (за фаховим спрямуванням); основних положень дидактико-методичної концепції, на основі якої побудований зміст підручника, що використовується у практичній діяльності; основні вимоги до рівня його професійної майстерності [8, с. 33–34].

Так як, на немовних факультетах не вивчається лінгвокраїнознавство, що вміщує в собі відомості про країну, мова якої вивчається та відбиває соціокультурний, духовно-особистісний компонент мовного матеріалу, то нам необхідно у процесі вивчення іноземної мови звертати особливу увагу на ознайомлення студентів немовних факультетів з таким мовним аспектом.

Традиційно чимало уваги приділяється виховному наповненню викладання іноземної мови, підбираючи тексти мовою оригіналу певного змісту. Навчання іноземної мови на немовних факультетах становить певну проблему у перекладі таких текстів, адже афоризми та фрази, які використовують іноземці, зокрема англійці у своїх творах є своєрідними. Проте, ми повинні ознайомити студентську молодь з їхніми традиціями, побутом тощо. Адже, духовні цінності, культура, звичаї та традиції кожного народу мають свої відмінності. Тобто, формування соціокультурної компетенції студентів повинно відбуватися не лише запам'ятовуванням розмовних фраз, але й текстовим матеріалом мовою оригіналу.

Соціокультурна компетенція, за визначенням Т. Колодько, розуміється як уміння людини усвідомлено застосовувати соціального і культурного контекстів країни мова, якої вивчається, у процесі іншомовного спілкування [4, с. 7]. У англо-термінологічному словнику знаходимо більш ширше визначення цього поняття – знання культурних особливостей носіїв мови, їх звичок, традицій, норм поведінки й етикету та вміння розуміти комунікативну поведінку носіїв іноземної мови й адекватно ставлення до мови, історії, поглядів, культури, мистецтва, країни, мова якої вивчається, порівняння культури іноземної та рідної мови, виховання студентської молоді до самостійного вивчення та удосконалення іноземної мови.

Іншомовну соціокультурну компетенцію необхідно розглядати як цілісну систему, яка має взаємопов'язані структурні компоненти: країнознавчу (знання про народ, носія мови, його національний характер, особливості побуту, звичаї, традиції, культуру), лінгвокраїнознавчу (знання мовних одиниць, що включає в себе національно-культурний компонент семантики, відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій) і соціолінгвістичну компетенцію (знання особливостей національного мовленнєвого етикету і невербальної поведінки, навички врахування їх у реальних життєвих ситуаціях, соціальних норм поведінки та соціального статусу комунікантів) [4, с. 8]. Зазначені компоненти соціокультурної компетенції тісно пов'язані культурним і соціальним контекстом. Тому, вивчення іноземної мови із врахуванням зазначених компонентів повинно здійснюватися комплексно.

Із вище зазначеного випливає, що формування соціокультурної компетенції у студентської молоді у процесі вивчення іноземної мови буде ефективним за умов оволодіння знаннями про культуру, історію, естетичні ідеї та ідеали країни, мова якої вивчається; залучення до діалогу культур; усвідомлення студентами суті мовних явищ, іншої системи світогляду; формування особистого ставлення до мови, історії, поглядів, культури, мистецтва, країни, мова якої вивчається, порівняння культури іноземної та рідної мови, виховання студентської молоді до самостійного вивчення та удосконалення іноземної мови.

Застосування нетрадиційних форм та засобів навчання у процесі вивчення іноземної мови буде лише стимулювати студентів до ознайомлення соціокультурних особливостей народу мова, якої вивчається. Зокрема, використовувати такі із них, як конкурси, олімпіади, змагання, конференції, зустрічі із іноземними представниками тощо. Щодо засобів навчання, то ми пропонуємо не обмежуватись лише підручником, можливість використання комп'ютерних технологій на сьогодні стає дедалі ширшим, аніж десять років тому [9]. Це дозволить студентам зацікавитись іноземною мовою та ознайомитись з культурним надбанням країни, мова якої вивчається.

Важливим аспектом у формуванні соціокультурної компетенції студентської молоді у процесі вивчення іноземної мови є підбір методів виховання. Враховуючи специфіку вивчення іноземної мови ми спираємося на такі методи виховання: методи впливу на свідому і підсвідому сфери особистості; методи організації діяльності, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки; методи стимулювання діяльності й поведінки; методи самовиховання [3, с. 113]. Останній із них, на нашу думку, є основним щодо формування, як соціокультурних, так і духовних цінностей студентської молоді. Проте, якби педагог не намагався виховувати особистість на основі культурних та духовних цінностей нашого народу, без бажання самостійного пізнання неможливий процес виховання.

Отже, з вище зазначеного можна зробити висновок, що ефективне формування соціокультурної компетенції у студентської молоді доцільно забезпечувати шляхом залучення їх до спеціально організованої, духовно насиченої навчально-виховної та творчої суспільно значущої діяльності у процесі вивчення іноземної мови (за професійним спрямуванням) на

немовних факультетах. При цьому вплив іншомовної комунікативної культури відіграє важливу роль у процесі формування духовності майбутніх вчителів, зокрема: формує культуру мови, знайомить із традиціями країни мови, яку вивчають, цінності іншого народу, безумовно збагачує студентів духовно та інтелектуально на заняттях з іноземної мови.

Література:

1. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков : Справочник / И. Л. Колесникова, А. О. Долгина. – СПб. : Рус.-Балт. информ. центр «Блиц», 2001. – 224 с.
2. Вертегел В. Л. Виховання естетичного смаку майбутніх правоохоронців у процесі вивчення іноземних мов / В. Л. Вертегел // Наукові праці. Серія : Педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2008. – Вип. 2 (133). – С. 298–302.
3. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. / С. Г. Карпенчук. – К. : Вища школа, 2005. – 343 с.
4. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Тетяна Миколаївна Колодько. – К., 2005. – 20 с.
5. Котченко Т. Е. Вплив етнокультурного та лінгвокраєзнавчого матеріалу на мотивацію вивчення іноземної мови / Т. Е. Котченко // Теоретична та дидактична філологія. – Переяслав-Хмельницький : СКД, 2010. – Вип. 8. – С. 171–179.
6. Ларіонова О. І. Особливості формування соціокультурної компетенції у немовному вузі на матеріалі іноземної мови [Електронний ресурс] / О. І. Ларіонова. – Режим доступу : www.rusnauka.com/12_KPSN_2009/.../44439.doc.htm
7. Муромець В. Г. Формування толерантності майбутніх вчителів у контексті комунікативної культури / В. Г. Муромець // Наукові праці. Серія : Педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2008. – Вип. 2 (133). – С. 278–279.
8. Пархоменко О. М. До питання оновлення парадигми виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка / О. М. Пархоменко // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1 (54). – С. 28–34.
9. Редько В. Г. Професійна майстерність учителя іноземної мови у раціональному використанні підручника як ефективності навчального процесу / В. Г. Редько // Впровадження нових технологій та наукових розробок у викладання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах України. – Запоріжжя : «Прем'єр», 2002. – С. 33–34.
10. Сергеева В. С. Формування загальнолюдських цінностей у підлітків у процесі вивчення іноземних мов : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. «Теорія і методика виховання» / Вікторія Євгенівна Сергеева. – Луганськ, 2006. – 20 с.

УДК 372.881.111.1

*А. М. Габовда, Т. М. Кравченко,
Мукачівський державний університет, м. Мукачів*

МЕХАНІЗМ БІЛІНГВІЗМУ І ПРОБЛЕМА РІДНОЇ МОВИ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядається суть і особливості становлення механізму білінгвізму при вивченні іноземної мови, можливість створення помилкових знакових зв'язків між лексичними одиницями двох мов, зв'язок іноземного слова з рідним, що провокує одночасно і його зв'язок з відповідною семантичною системою, розглядається поняття домінуючої мови. Розглядається необхідність перешкодження створення помилкових знакових зв'язків між мовними одиницями рідної та іноземної мов та сприяння становленню нової національної системи понять, що корелюється системою понять рідної мови. Для виконання цієї вимоги необхідно реалізувати певні завдання: закріплювати знакові зв'язки іншомовних мовних одиниць з їх еквівалентами в рідній мові; розробляти ситуаційні зв'язки ситуаційних кліше іноземної мови; перешкоджати створенню помилкових знакових зв'язків між лексичними одиницями і структурами другої і першої мови; розробляти механізм перемикання з однієї мови на іншу; створювати умови незалежно від структур рідної мови породження іншомовних висловлювань.

Розглядаються прийоми навчання для практичної реалізації: введення іншомовних ЛО з урахуванням їх семантичних полів; систематичні вправи на створення і закріплення знакових зв'язків словосполучень у вигляді їх перекладу; лінгвокраїнознавчий коментар до іншомовних лексичних одиниць і словосполучень з національним лексичним фоном; інтенсивні вправи з прецизійними словами.

Ключові слова: білінгвізм, лексична одиниця, семантична система, домінуюча мова, розуміння.

THE MECHANISM OF BILINGUALISM AND THE PROBLEM OF NATIVE LANGUAGE FOREIGN LANGUAGE TECHING

The essence and peculiarities of the mechanism of bilingualism in the study of foreign languages, ability to create false symbolic connections between lexical units of the two languages, communication with native foreign word that provokes both its relationship with the corresponding semantic system, concept of the dominant language have been considered in the article. The need for obstructing the creation of false symbolic links between linguistic units of native and foreign languages and necessity of formation of a new national system of concepts that correlate system concepts of native language have been studied. To fulfill this requirement certain objectives should be realize: to consolidate foreign relations sign language units with their equivalents in their native language; to develop situational ties, situational cliché of foreign language; prevent the creation of false symbolic relations between lexical units and structures of the second and first language; to develop a mechanism to switch from one language to another; to create conditions regardless of the structures of generating foreign native language of expression. Techniques for practical implementation of education have been considered: the introduction of foreign lexical units based on their semantic fields; systematic exercises to build and consolidate relationships of iconic phrases in the form of translation; language development; linguistic comment to the foreign lexical units and lexical phrases with national background; intense exercise with precision words.

Keywords: bilingualism, lexical unit, semantic system, the dominant language understanding.

МЕХАНІЗМ БІЛІНГВІЗМА І ПРОБЛЕМА РОДНОГО ЯЗЫКА ПРИ ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

В статье рассматривается сущность и особенности становления механизма билингвизма при изучении иностранного языка, возможность создания ложных знаковых связей между лексическими единицами двух языков, связь иностранного слова с родным, что провоцирует одновременно и его связь с соответствующей семантической системой, рассматривается понятие доминирующего языка. Рассматривается необходимость предотвращения созданию ложных знаковых связей между языковыми единицами родного и иностранного языков и содействия становлению новой национальной системы понятий, которая коррелируется системой понятий родного языка. Для выполнения этого требования необходимо реализовать определенные задачи: закреплять знаковые связи иноязычных